

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Przez wieki Karaizm stanowił główny, obok Judaizmu rabinicznego, nurt religijny w obrębie żydowskiego świata i jako taki miał znaczący wpływ na ten ostatni oraz kształt jaki w nim przybrały pewne koncepcje teologiczne oraz rozwiązania egzegetyczne. Mimo to studia karaimoznawcze często bywają spychane na margines studiów żydowskich. Poza tym stosunkowo mało uwagi poświęca się (szczególnie w Polsce) historii Judaizmu w wiekach średnich, a zwłaszcza piśmiennictwu żydowskiemu tamtych czasów, chociaż epoka ta była niezwykle istotna dla rozwoju kultury żydowskiej w ogóle, a Karaizmu w szczególności. Proponowany projekt częściowo wypełni wyżej wymienione „luki” w badaniach.

Najogólniej rzecz ujmując, celem projektu jest przeprowadzenie badań nad percepcją Karaimów i religii Karaimskiej przez Żydów rabinicznych w okresie średniowiecza, rozpatrywaną w szerszym kontekście toczących się wówczas debat religijnych. Publikacja wyników badań na ten temat pozwoli spojrzeć w nowym świetle na owe debaty, a także na relacje między Żydami rabinicznymi a Karaimami, nie tylko w wiekach średnich, lecz także w późniejszych okresach (m. in. w wielokulturowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów). Dotychczas badane były głównie sposoby postrzegania historii oraz religii karaimskiej przez samych Karaimów, a także, choć w mniejszym stopniu, przez muzułmanów. Natomiast proponowany projekt zajmie się sytuacją odwrotną, w której przedstawiciele judaizmu rabinicznego opowiadają historię religii karaimskiej, próbując nie tylko wskazać przyczynę rozłamu, do jakiego doszło w średniowiecznym świecie żydowskim, lecz także zgłębić istotę Karaizmu. Jednakże planowane studium monograficzne poruszy nie tylko kwestię percepcji Karaimów przez Żydów rabinicznych, lecz także recepcji pewnych rabinicznych wątków narracyjnych i koncepcji teologiczno-historycznych w piśmiennictwie karaimskim, dzięki czemu może stać się przyczynkiem do dalszych pogłębionych studiów na temat zapożyczeń międzykulturowych, a także międzyreligijnych migracji pewnych motywów literackich. Dodatkowym celem jest przetłumaczenie na polski *Kuzari* Judy Halewiego z języka judeo-arabskiego (czyli dialektu języka średnio-arabskiego używanego przez Żydów w średniowieczu, najczęściej zapisywanego alfabetem hebrajskim). Jest to najważniejszy tekst rabiniczny opisujący religię karaimską – jej genezę oraz istotę – a także jej wyznawców, a zarazem jedno z najważniejszych dzieł żydowskiego piśmiennictwa filozoficzno-religijnego doby średniowiecza i nie tylko. Publikacja polskiego przekładu utworu Halewiego umożliwi polskim czytelnikom i badaczom dostęp do tego, dotychczas niemal nieznanego, arcydzieła. Tym samym przyczyni się do rozwoju studiów żydowskich w Polsce w ogóle, a w szczególności badań nad Karaizmem oraz myślą żydowską. Dodatkowo do realizacji projektu zostaną m.in. wykorzystane dotychczas mało badane rękopisy i starodruki zgromadzone w Żydowskim Instytucie Historycznym, co przyczyni się do opracowania fragmentów wybranych tekstów źródłowych należących do zasobów dziedzictwa narodowego.

Realizacja projektu rozpocznie się od wyszukania, w razie potrzeby zidentyfikowania, zgromadzenia i wstępnego opracowania materiałów źródłowych zawierających opisy religii karaimskiej (jej genezy oraz istoty) i jej wyznawców. Opisy te są rozproszone po rozmaitych dziełach i traktatach, z których nie wszystkie doczekały się publikacji. Następnie wyżej wspomniany utwór Judy Halewiego zostanie przełożony na polski i opatrzony przypisami. Kolejnym etapem będzie przeprowadzenie badań nad przetłumaczonym tekstem oraz innymi zebranymi materiałami źródłowymi, które zostaną poddane dogłębnej i wszechstronnej analizie komparatywnej, ze zwróceniem szczególnej uwagi nie tylko na historyczny kontekst toczonych w średniowieczu gorących debat religijnych, których doskonałą egzemplifikacją stanowi *Kuzari*, lecz także na ewolucję pewnych pojawiających się w narracjach rabinicznych motywów i koncepcji, jak również na ich późniejszą recepcję przez samych Karaimów (ujęcie diachroniczne). Ponadto relacje rabiniczne zostaną porównane z tekstami średniowiecznych autorów muzułmańskich (ujęcie synchroniczne).

Badania te będą przyczynkiem do szerszych rozważań nad percepcją Karaimów przez wyznawców innych religii, lub religijnych odłamów w obrębie Judaizmu. W ramach realizacji tej części projektu, autorka podejmie próbę bliższego przyjrzenia się historyczno-literackiemu kontekstowi powstawania analizowanych tekstów źródłowych i udzielenia odpowiedzi na szereg istotnych pytań: Jakie były nadrzędne cele tworzenia relacji o początkach religii karaimskiej w obrębie Judaizmu rabinicznego? Co je wyróżniało? Kto był ich adresatem i kto je w rzeczywistości czytał? Dlaczego i przez kogo były spisywane? Czy powstawały z pobudek polemicznych czy raczej były wyrazem naukowych zainteresowań ich autorów? A także, szerzej, w jakim sensie rabiniczne opowieści o Karaizmie i jego wyznawcach są istotne dla lepszego zrozumienia kontaktów między tymi dwoma największymi nurtami w obrębie żydowskiego świata w średniowieczu? Wreszcie co wnoszą owe teksty do naszej wiedzy na temat skomplikowanych relacji między Żydami rabinicznymi a Karaimami nie tylko tamtych czasów, lecz także w późniejszych okresach (np. w Polsce)? Planowane studium wysuwa dwie hipotezy badawcze. Po pierwsze, że zainteresowanie średniowiecznych autorów rabinicznych „kwestią karaimską” w znacznym stopniu wynikało z chęci zajęcia stanowiska w toczących się wówczas debatach religijnych. Po drugie, że sposób w jaki przedstawiciele Judaizmu rabinicznego w średniowieczu postrzegali i opisywali Karaizm miał znaczny wpływ na późniejszą auto-percepcję samych Karaimów.